

CHRISTIAN VON ALVENSLEBEN

MUHAFAZAKÂRLIK SORUŐTURMASI [MÜLAKAT]

•
Süleyman Seyfi Ögün*

Bir siyasi̇ ideoloji olarak muhafazakârlığı nasıl anlamalıyız, sizce muhafazakârlığın tanımı nasıl yapılabilir?

Muhafazakârlığı bir ideoloji olmaktan çok bir *sendrom* ya da *habitus* olarak değerlendirmenin daha doğru olacağını düşünüyorum. Dolayısıyla, muhafazakârlığı tanımlamak güçtür. Yine de bazı unsurlarına ve tezahürlerine bakarak bir şeyler söylemek mümkün olabilir.

Muhafazakârlık modernitenin kaçınılmaz olduğu yolundaki bir farkındalık ile buna vaziyet etme yolundaki bir eğilimin kesiştiği noktada tezahür eder. Burada burjuva entelektüalizmi içindeki bir kırılmadan söz edebiliriz. Avangard burjuva dönüşü modernitenin bilinçli insan eylemleriyle modernizasyona dönüştürülmesini savunurken, diğer bir burjuva entelektüalizmi de modernitenin, getirdiği ağır maliyetleri de

---

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F., Kamu Yönetimi Bölümü, Öğretim Üyesi.

de hesaba katmak suretiyle, geleneğin akliselime dayandığını düşündükleri unsurlarını seferber etmek suretiyle hafifletilmesini savunur. Buradaki tartışmanın zaman ve mekân bağlantılı derinlikleri mevcuttur. Avangard burjuva entelektüalizmi geçmiş ise radikal bir kopuşu bir zorunluluk ve gereklilik olarak görürken, muhafazakâr burjuva entelektüalizmi, (büyük harfle) "G" eleneğin ve yine büyük harfle "G" eçmişin sürekliliğine dayalı tarihsici bir ilerleme projesi çıkarır. Burada büyük harf onun organik ya da ortodoks temelli oluşuna dikkat çeker. Değilse muhafazakâr entelektüalizm bütün çeşitliliği ve sahiciliği içinde tarihselliği ve geleneksel kültürel durumları bir bütün olarak kabul etmez. Hatta demografik-kültürel anlamda kenara (periphery) ve avama gittikçe pek çoğundan da rahatsızdır. Bu bir çelişkidir ve zaman içinde muhafazakârları neyi muhafaza edip neyi etmeyecekleri konusunda derin bir belirsizliğe buradan da bir faydacılığa hatta politik olarak bir fırsatçılığa iter. Nihayet en yumuşamış hâliyle, muhafazakârlık modernitenin tarihsel birikim ile kayıtlı olmayan politik tasarımını tarihsel ve kültürel anlamda bir akılcılaştırma ve meşrulaştırma kimyasına tâbi kılarak nihaî tahlilde onunla uzlaşır.

Muhafazakârlığın Batı düşüncesi ve Batı siyaseti içindeki yeri nedir?

Muhafazakârlığın özellikle de Avrupa'daki gelişimini Türkiye'de olduğundan daha önemli ve tutunumlu buluyorum. Bunun da sebebinin muhafazakârlığın bütün uçuculuğuna rağmen, Avrupa sosyal-politik tarihinin içinde sınıfsal bir tutunuma dayanmasıyla alakası var. Güçlü aristokratik ve orta sınıf değerleri muhafazakârlığı görece olarak tutunumlu kılmıştır. Yani nihaî tahlilde, Avrupa'da muhafaza edilebilen bazı güçlü geleneklerin mevcut olduğunu düşünüyorum. Amerikan kültür baskılamaları karşısında uyanan Avrupalılık bilinci bunun en olgun meyvesidir.

Genellikle Anglo-Amerikan muhafazakârlığı ve Kıta Avrupası muhafazakârlığı arasında bir ayırım yapılıyor. Böyle bir ayırımın açıklayıcı olduğunu düşünüyorsanız, sizce çağdaş muhafazakârlığın ege-men formu bunlardan hangisidir?

Amerikan muhafazakârlığı püritan etik temelli bir muhafazakârlıktır. Burada aristokratik bir tarihin belirleyici olmadığı hemen görülecektir.

Dolayısıyla orta sınıf tarafından pişirilip kolayca avama inebilmektedir. Kıt'a Avrupası ise gerek merkantilist, gerek Aydınlanma ekseninde saray toplumunun ve daha sonra ise eklemlendiği saray toplumundan özerkliği ile ayrışan burjuva toplumunun birikimini eşanlı olarak taşır. Günümüz muhafazakârlığının egemen formu dediğiniz olgu ise, açıktır ki, Amerikan muhafazakârlığıdır. Bu, ekonomi-politik dünyanın Keynes sonrası çözülmesinde, ekonomizm ve teknolojizm üzerinden şekillenen yeni orta-sınıf ideallere dayalı bir muhafazakârlıktır. Klâsik muhafazakârlık politik olanın baskısını tarih ve kültür ile karşılamaya çalışıyordu. Bu nihaî tahlilde politik ile moral ilkelerin uzlaştırmasına adanan bir çabaydı. Yeni muhafazakârlık ise, kamusal ve insanlık meselelerine duyarlı politik-moral endişeleri tamamen bir tarafa iten, neredeyse mutlak anlamda başarıya ve güç kazanmaya odaklanmış yeni bir morali seferber ediyor. Moral artık gücü sınırlamıyor. Tam tersine ona hizmet ediyor.

Muhafazakârlığın demokrasi ile ilişkisi konusunda birbirine zıt yaklaşımlar var. Onun demokrasiyle bağdaşmayacağını düşünenler olduğu gibi tersini de ifade edenler var. Siz bu konuda hangi görüşe yakınsınız?

Muhafazakârlık organik toplum ve tarih görüşlerini hafiflettiği nispette demokrasiyle uyumlu olabilir. Bu uyuşumun sonuçları ayrıca tartışılabilir. Ama bir uyuşum olduğu su götürmez. Organik takıntılar devam ettiği nispette ise demokrasiyle muhafazakârlığın kolay bağdaşabileceğini söyleyemeyiz. Hoş bu bağlantılar o kadar da önemli değil. Günümüzde esas mesele, muhafazakârlığın yeni kapitalizmle olan bağlantısında yatıyor. Yeni kapitalizmin meşrulaştırıcı temellerini sağlayan yeni-muhafazakârlık, yedeğinde taşıdığı ekonomizm ve teknolojizm gibi efsanelerinden arındırıldığı nispette yarattığı tahribat açısından daha net görülecektir.

Günümüzde Amerika'da egemen olan neo-muhafazakârlığın özgürlük, adalet ve barış gibi temel değerlere aykırılığından söz edilebilir mi?

Hem de nasıl! Burnumuzun dibinde Irak'da yaşananların arkasında yeni kapitalizm, petrol şirketleri ve bu şirketlerin aynı zamanda püritan

cemaatlerde toplumsallaşan müridanı olan sahip ve çalışanları var. Bu bağlantılar sorunuzun cevabını veriyor galiba.

Türkiye'de muhafazakârlık yeterince tanınmıyor. Genellikle de tutuculukla aynı anlamda kullanılıyor. Bunun sebepleri sizce neler olabilir?

Türkiye'de muhafazakâr düşüncenin hatırı sayılır bir birikimi olduğunu düşünüyorum. Ama toplumsal pratiklerimiz açısından bunun sivil-kültürel tarihimiz açısından hiçbir anlamlı etkisinin olmadığını söyleyebilirim. Bir kere aristokratik bir sınıfsal tarihimizin olmaması, ikinci olarak orta sınıf yani burjuva değerlerin özerk bir meslekler tarihi üzerinden yaşanamamış olması, muhafazakâr temaların tutunumunu zayıflatmıştır. Yani sivil sınıfsal bir muhafazakârlıktan söz edilemez. Bunu görebilmek için mukayeseli saray toplumları tarihi içinde Topkapı, Dolmabahçe ve Yıldız'ı okumak ve merkantilist saray toplumlarının dönüşüm tarihi içinde anlamak gerekir. İkincisi meslekler tarihimizin sivil zafiyetleri dikkate alınmalıdır. İkinci olarak modernleşme süreçleri dahilinde Türk taşrasının yaşadığı dönüşümlerin anlaşılması son derecede önemli. Bu dönüşümlerin başat önemde olduğunu düşünüyorum. Türk edebiyatı bu dünyaya çok fazla ilgi duymadı. Yukarıdaki sınıfsal boşluklar nedeniyle taşra, benzeri Fransa'dan olduğundan daha fazla muhafazakârlığı şekillendirdi. Taşralı muhafazakârlar, ki bunlara muhafazakâr entelektüelleri de dahil etmekte bir tereddüdüm yoktur, Osmanlı saray ve şehir medeniyetinin inceliklerine vakıf olabilecek yapıda değildi. Onların Osmanlı sevgisi ve bağı ağırlıklı olarak edebîdir. Osmanlı incelikleri ise edebiyatla sınırlı değil. Hatta edebiyatın bu incelikler arasında talî olduğunu düşünüyorum. Osmanlı geleneklerinin kavranması edebî düzeyin dışında abidcilik (monumentalism) düzeyinde son derecede donuk kalmıştır. Ayrıca Osmanlı ağırlıklı olarak savaşçı değerleri üzerinden, o da son derecede abartılı olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla, muhafazakâr temalar, özellikle de soğuk savaş döneminde hızla avamileşti, kabalaştı ve politikleşti. Nihayet politik sağa mal oldu. Politik sağın hal-i pür melali de ortada. Bu çevrelerde tek duyarlılık noktası taşra insanların Zebercetvari seksüel nevrozlarında tecessüm eden ve kadın meselesine odaklanan takıntılarıdır. Bu takıntı Türk muhafazakârlığının açık olan tek, kısır ve indirgenmiş tezahürüdür. Oysa meselâ kürtaj sorunu Batı muhafazakârlığının biricik meselesi değildir. Garip

olan bir diğer husus da, tarihsel-kültürel mirasın hiç değilse estetize edilerek korunması için politik sağ herhangi bir duyarlılık göstermek bir yana en büyük yıkımları gözünü bile kırpmadan kendisi yaptı. İstanbul'un dokusunu insafsızca yok eden Menderes ve Dalan gibi sözde muhafazakâr sağ politikacılarıdır.

Tutuculuk kavramı bana zaten anlamlı gelmemiştir. Buna belki de korumacılık (preservationism) demek daha doğru olurdu. Türkiye'de sağ muhafazakârlık taşralı hoyrat ve kaba hâliyle zaten hiçbir zaman korumacı olmamıştır. Üstelik bunu bir marifet olarak görmek temayülündedir. Garip olan hiç değilse estetik anlamda korumacılığın sol politikalarda görece olarak daha ağırlıkta olmasıdır.

Türkiye'de muhafazakârlığın köklerine bakacak olursak ne kadar geriye gitmeliyiz? Sizce kişi ve kurum olarak muhafazakârlığın tarihinde zikredebileceğimiz isimler var mı?

Muhafazakârlığın tarihini Osmanlı'nın kadim asırları içinde aramak, meselâ Kadızadeliler ile Sivasiler arasındaki tartışmalara kadar götürmek son derecede yanlış ve tarih dışıdır. Bu gibi analizleri kaba sol yapıyor. Meselâ Türkiye'de gericilik-ilericilik tartışmasının tarihi tarzında popüler ama sığ kitaplar mevcuttur. Muhafazakârlık konusunda iki kilit isim olduğunu sanıyorum. Ahmed Midhat Efendi ve Peyami Safa. İlki üzerinde yapılan çalışmalar yeterli gelmiyor. Ciddi bir analiz gerektiriyor. Diğerleri biraz daha fazla biliniyor. Ama üzerine başka çalışmalar yapılmayı hakediyor.

AK Parti kendisini muhafazakâr-demokrat olarak tanımlıyor. Öncelikle, bu kavramın kullanımı konusundaki bazı itirazlar hakkında görüşünüzü sormak isterim.

Bu manifestonun kamuoyuna ilân edildiği tartışmaları yakından izledim ve muhtelif vesilelerle değerlendirmelerimi yaptım. AKP bir hayli tepki topladı. Bu eleştirilerin tamamı üzerine bir değerlendirme yapmam. Ama eleştirenlerden olduğumu rahatlıkla söyleyebilirim.

Sizce AK Parti'nin muhafazakârlığı bir siyasî tercih olarak seçmiş olması ve onun için doldurmaya çalışması nasıl değerlendirilmeli?

Ben bunu eşitsiz dünya koşullarına uyum sağlamanın ya da daha açık olarak boyun eğişin politik meşrulaştırımı olarak değerlendiriyorum. Bu, yeni sağın dünyaya egemen kılmaya çalıştığı bir tür politik nominalizm. Eskiden muhafazakârlar her ne kadar modernleşmenin sonuçlarıyla başa çıkamasa da, iyi kötü onun sonuçlarından duydukları sıkıntıları, endişeleri dile getirirlerdi. Ama bugün AKP kadrolarının, sözkonusu endişeleri taşıdıklarını söyleyemem. AKP tipik bir yeni sağ parti olarak ne ekonomizm ne de teknolojizm konusunda muhafazakâr hassasiyetlerin karşılanması adına bir politika üretmeye niyetli gözüktüyor. Tam tersine bu iki meta-fiziğe sıkı sıkı sarılıyor. Ekonomizm; yani insansız bir ekonomi; teknolojizm; yani insansız bir teknoloji.... Kamusal yükümlülükleri açısından politik tutum alma bir moral meseledir. Bu da insanlık durumlarını her aşamada sıkı bir takip altına almayı ve duyarlılıkla işlemeyi gerektirir. Biz döviz kurları, faiz hesaplamaları gibi basit ve insanlık durumları ile bağını kesmiş bir oyunlaştırmayı-kumarlaştırmayı-ekonomi zannediyoruz. Ekonomiyi iki üç rakam ile sınırlayan bir dar görüşlülük yatıyor bunun altında. Teknolojik estetizasyondan elde edilen bir tatmini refah zannetmek ayrıca tartışmalı. Kamusal yükümlülüklerde odaklaşan politik moral boşluğu bu yeni-sağ metafiziklerle doldurmak ve sonra da yeni-sağ'ım dememek için muhafazakârım demek yeteri kadar garip değil mi?

Türkiye'de muhafazakârlığın geleceğini nasıl görüyorsunuz? Yakın bir dönem için nasıl bir öngöründe bulunulabilir?

Çok umutlu şeyler söyleyebileceğimi sanmıyorum. Zaten kendi içinde sıkıntılı bir duruş olan muhafazakârlığın, yeni-sağ şekillenmeler altındaki pasif durumu geleceğe dönük iyimserlik beslememi zorlaştırıyor. Öte yandan muhafazakârlığın sosyal tabanı çok sorunlu. Bugün muhafazakârlık, yeni-şehirli ama kültürel olarak taşralı olan bir kitlenin basit takıntılarını karşılıyor. Bu görgüsüz nüfusların son tahlilde modernite ve kapitalizmle esaslı bir problemi yok. Zaten bütün görgüsel toplumsallaşmalarını, kazanmak ya da kaybetmek esasında tüketim kapitalizminin kültürel kodları içinde elde ediyorlar. Dolayısıyla yeni sağ politikaların oy deposu olarak işlev görüyorlar. Bu tabanın muhafazakârca duyarlılığı yok. Olsa olsa takıntıları var. Bunlar zaman zaman belli sorunlarda - özellikle kadın sorunu, çıplaklık, heykel vb konular- tezahür ediyor ama bir süre sonra unutuluyor. Türkiye'de anlamlı bir muhafazakârlık olsa ol-

Süleyman Seyfi Ögün

sa 1960'lara kadar muhitlerini ve bu muhitlerle uyumlu dünya görüşünü koruyan İstanbulun değerler ve bunların taşra üzerindeki nüfuzu üzerinden olabilirdi. Olmadı. Bundan sonra da olacağını beklemek hayal olur.